

Löntagarfonder – rörelse kontra politik

Högern är på frammarsch; den har övertag för att inte säga hegemoni i den politiska debatten. Marknadsekonomi och privat äganderätt till produktionsmedlen sägs vara lösningen på människornas och samhällets problem.

Vi märker det i nedskärningarna inom det offentliga.¹ Vi ser det i den vidgade klyftan mellan arbete och kapital. Stora skattesänkningar, som gynnat de kapitalstarka, har genomdrivits.² Aktieutdelningen beräknas för 2005 uppgå till astronomiska 110 miljarder kronor.

Borta är den fulla sysselsättningen, bostad åt alla, en utbyggnad av vårdcentraler, fritidsgårdar och en lika-för-alla socialpolitik. Men framför allt, borta är fackförenings- och arbetarrörelsens initiativkraft och krav till försvar för landets löntagare. Hur kunde det bli så här?

Den efterkrigstida svenska modellen

Vid sin kongress 1946 såg Landsorganisationen (LO) positivt på framtiden trots den stora metallkonflikten året innan. Och framtiden skulle helt riktigt karakteriseras av en långvarig högkonjunktur. 1945-51 sjönk arbetslösheten med arbetskraftsbrist som följd. Den fulla sysselsättningen hade infunnit sig.

På LO-kongressen 1951 lanserade LO-ekonomerna Gösta Rhen och Rudolf Meidner vad som kallats Rehn-Meidnermodellen. Modellen, som uttryckligen utgår från full sysselsättning, bestod av fyra huvudpunkter.

- 1) Stram finanspolitik (prisstabilitet) för att hålla stora vinstmarginaler och inflationstryck tillbaka.
- 2) Selektiv ekonomisk politik för att motverka arbetslöshet, som den ekonomiska politiken kan ha skapat.
- 3) Aktiv arbetsmarknadspolitik för att befrämja arbetskraftens rörlighet mellan yrken och landsdelar. Samhället betalar kostnaderna.
- 4) Solidarisk lönepolitik som innebar att löntagare ska ha samma lön för lika arbete oavsett hur vinstrikt ett företag är, (dvs mot bärkraftsprincipen).³

¹ Daniel Ankarloo. *Kris i välfärdsfrågan. Vänstern, välfärden och socialismen*. Linköping: Nixon, 2005., sid 25-57. Han visar att nedskärningarna inte varit nödvändiga av finansiella skäl, utan att välfärds krisens grundorsak är statens stora inkomstbortfall p.g.a skatteomläggningen 1990.

Se även artiklarna "Till frågan om nedskärningarna i vård, skola och omsorg" (05-12-15) och "Skatterna som försvann...och inte blev det bättre för det" (06-01-03) i: *Dagens ETC* nätupplaga <http://www.etc.se/radikala/templates/template_272.asp?searchstring=ankarloo>

² Karin Wennermark. *Husen som blev över. Om bostadskrisen i industriorter*. Rapport 2:2003. Stockholm: Hyresgästföreningen, 2003. Hon påvisar hur bostadsbristen och de högre boendekostnaderna isynnerhet för hyresgästerna har sin orsak i skatteomläggningen 1990.

³ En god kortfattad översikt – enligt Rudolf Meidner själv – finns hos Klas Eklund. *Vår ekonomi. En introduktion till samhällsekonomin*. Åttonde upplagan. Stockholm: Prisma, 1997., sid 369-70. För grundligare genomgång se Lars Ekdahl. *Mot en tredje väg. En biografi över Rudolf Meidner I. Tysk flyktning och svensk modell*. Lund: Arkiv, 2001., sid. 289-326. Och Lars Ekdahl. "Mellan fackligt och politiskt dilemma. En bakgrund till Rehn-Meidnermodellen." i: Lennart Erixon (red). *Den svenska modellens ekonomiska politik. Rehn-Meidnermodellens bakgrund, tillämpning och relevans i det 21:a århundradet*. Stockholm: Atlas & FIEF & ARAB, 2003., sid 13-32. Se också Lars Magnusson. m.fl. *LO andra halvseket. Fackföreningsrörelsen och samhället*. Stockholm: Atlas, 1998., sid. 77-108. För en

Det var denna politik som berikade det svenska samhället, och som i debatten förklarades vara ett perpetuum mobile i att förena behovet av ett samhälles sociala planering med kravet på ekonomisk frihet. Men i denna utvecklade svenska modell låg ett flertal motsättningar.

De två främsta var den fackliga demokratin och kapitalackumuleringen. Förutsättningen för att Rehn-Meidnermodellen skulle lyckas var att lönerna kunde kontrolleras.⁴ Det innebar att löntagarnas rätt att i rikstäckande medlemsomröstningar godta eller förkasta avtal försvann och att fackliga företrädare övertog beslutsrätten allt mer. Fackföreningsrörelsen centraliserades.⁵

Den andra förutsättningen var den solidariska lönepolitiken. Dess effekt var att de tekniskt utvecklade företagen, som inte kunde täcka sina rörliga produktionskostnader, slogs ut från marknaden fortare än vad marknadskrafterna ensamma hade klarat av det. Dvs den solidariska lönepolitiken ledde till subventionering av lönsamma företag, som uppnådde ohämmat stora s.k. övervinster.⁶

Löntagarfonder

Det var övervinsterna som allt mer kom att väcka frågan om hur fackföreningsrörelsen skulle realisera sin målsättning om ökad jämlikhet. I Metall växte frågan – som kom att kallas branschfonder – till att löntagarna, utan att den fulla sysselsättningen och näringslivets strukturrationaliseringar äventyrades, måste ges större inflytande över företagets investeringar. På LO-kongressen 1971 lade Metall fram motionen 305 med bl.a. krav på löntagarkontroll över investeringarna.⁷ Motionen antogs och landssekretariatet fick i uppdrag att utreda frågan och utsåg Rudolf Meidner till ansvarig för utredningen.

Kongressen angav tre mål för löntagarfondsystemet.

- att lösa de problem som skapades av den solidariska lönepolitikens effekt att uttaget löneutrymme tillfaller kapitalägaren.
- att motverka förmögenhetskoncentrationen till de traditionella ägargrupperna.
- att löntagarna skulle öka sitt inflytande över de ekonomiska besluten i företagen.

översikt av fackligt inflytande se Birger Simonson. *Arbetarmakt och Näringspolitik. LO och inflytandefrågor 1961- 1982*. Serie: Arbetarna, arbetsgivarna och den industriella demokratin. Stockholm: Arbetsmiljöfonden, 1988.

⁴ Den belgiske nationalekonomen Ernest Mandel säger att fackföreningsledningens integrering med en statlig inkomstpolic har varit särskilt stark i Nederländerna och i de nordiska länderna. Ernest Mandel. "Systemkonforme Gewerkschaften?" i: *Gewerkschaftliche Monatshefte*. Herausgegeben vom Bundesvorstand des Deutschen Gewerkschaftsbundes. (Köln). 21 Jahrgang. Juni 1970, Nr 7. Sid 10. (Tidskriften är den tyska landsorganisationens officiella organ). <http://www.gmh.dgb.de/main/jahresin/1970/Leseproben/Leseprobe_96-1970_Mandel.html>

⁵ Axel Hadenius. *Facklig organisationsutveckling. En studie av Landsorganisationen i Sverige*. Ny korrigerad upplaga. Uppsala: Statsvetenskapliga föreningen, 1976. Se tabell över medlemmarnas minskade avtalsomröstningar sid 176.

⁶ Den statliga Koncentrationsutredningen V (*Ägande och inflytande inom det privata näringslivet*) (SOU 1968:7) visade tydligt på den allt kraftigare monopoliseringen och förmögenhetskoncentrationen. Se populärutgåvan *Vem äger Sverige? Fakta om makt och ägande ur koncentrationsutredningen*. Stockholm: Prisma, 1968

⁷ Bo Stråth. *Mellan medbestämmande och medarbetare. Metall och samhällsutvecklingen 1957-1976*. Stockholm: Svenska Metallarbetarförbundet, 2000.

Meidners förslag blev; 20 procent av den årliga vinsten skulle stanna inom företagen och genom s.k. löntagaremissioner omsättas till aktier. På sikt skulle löntagarna via fondsystemet bli ägare till det privata näringslivet. Småföretag undantogs.⁸

Den svenska fackföreningsrörelsen

Rudolf Meidner hävdade att Löntagarfondsförslaget ingick väl i den tradition som utmärkte svensk arbetarrörelse, som i mycken liten grad påverkats av marxismen. Det svenska socialdemokratiska arbetarpartiet (s) övertog i princip Gothaprogrammet, som Karl Marx kritiserade så hårt. Fackföreningsrörelsen hade till stor del sitt ursprung i hantverkarorganisationer och var influerad av den liberala ideologin.

Med Saltsjöbadsavtalet (1938) i ryggen och frånvaron av att ha deltagit i kriget kunde arbetarrörelsen med Efterkrigsprogrammet (1944) påbörja en reformpolitik och ett välfärdsstatsuppbygge utifrån gynnsammare villkor än för de övriga västeuropeiska staterna. Nu befästes den svenska modellen, som bestod av de tre huvudaktörerna.

- Näringslivet (Svenska arbetsgivarföreningen), som tillerkändes makten i företagen och att den privata äganderätten till produktionsmedlen garanterades
- Fackföreningsrörelsen (Landsorganisationen), som garanterades organisations-frihet och rätten att sluta kollektivavtal.
- Staten, som (med det socialdemokratiska partiet) blev garanten för en progressiv välfärdsstat.

Men menade Meidner: det blev fackföreningsrörelsen som övertog uppgiften som ideologisk motor för arbetarrörelsen. Och i och med detta kom frågan om att lösa motsättningen mellan arbete och kapital alltmer på den samhällliga dagordningen.⁹

I en debattskrift klargjorde han målsättningen med löntagarfonderna. Industrikapitalismens uppkomst och utveckling var intimt förknippad med motsättningen mellan kapital och arbete. Den stora massan kan sälja sin arbetskraft endast till ägarna av produktionsmedlen. Västvärldens industrinationer hade dock utvecklats till välfärdsstater med ett gediget socialförsäkringssystem. Starka fackliga organisationer hade genomdrivit goda löner och bra arbetsvillkor. Men produktionsmedlen ägdes fortfarande av ett fåtal personer. Denna maktkoncentration måste brytas. Och med löntagarfondsystemet lades tyngdpunkten hos arbetarna och inte hos staten och vi skulle undgå utvecklingen i de "socialistiska" staterna, som blivit alltmer odemokratisk.¹⁰

Handels radikaliseras

Utvecklingen som ledde till Löntagarfondsförslaget var i realiteten djupt förankrad i löntagarled. Och utvecklingen inom Handelsanställdas förbund mellan 1966 och 1981 speglar denna radikalisering.¹¹ Vid kongressen 1981 som representerade höjdpunkten behandlades två mycket snarlika motioner, som till sitt innehåll närmade sig kravet på näringslivets socialisering.

⁸ Hela förslaget på 334 sidor finns i: *Kollektiv kapitalbildning genom löntagarfonder. Rapport till LO-kongressen 1976*. Stockholm: Prisma & Landsorganisationen i Sverige, 1976.

⁹ Rudolf Meidner. *I arbetets tjänst*. Stockholm: Tiden, 1984. Se särskilt kapitlet "Våra tankar om en tredje väg. Några kommentarer till den svenska arbetarrörelsens samhällspolitiska uppfattning" sid 419-446.

¹⁰ Rudolf Meidner. (i samarbete med Anna Hedborg och Gunnar Fond). *Löntagarfonder*. Stockholm: Tiden & Landsorganisationen, 1975.

¹¹ Det finns få undersökningar över hur fackliga förbund, avdelningar, klubbar och sektioner ställde sig i löntagarfondsfrågan. Förutom denna korta redogörelse av Handelsanställdas förbunds kongress 1981 finns bara

Motionerna 320 (från avdelning 11 i Örebro) och 321 (från avdelning 20 i Stockholm) krävde att LO:s 1976 års löntagarfondsförslag genomförs och de formulerade flera förslag och att-satser för att flytta fram LO-kollektivets politiska positioner visavi ägande och makt.

- att förbundet driver kravet på en realisationsvinstbeskattning intill gränsen av konfiskation. (Stockholmsmotionen utelämnade meningen om konfiskation).
- att förbundet driver kravet på ett förstatligande av affärsbankerna.
- att förbundet driver kravet på att löntagarfonder inrättas i enlighet med LO-kongressens syfte att bryta kapitalets makt.
- att företagens kapitalbildningsbehov löses på ett sådant sätt att makt- och inflytandefrågor för löntagarna löses på ett fullt tillfredsställande sätt.

Dessa att-satser jämte tilläggsyrkandet att uppdra åt förbundsstyrelsen att verka för att den samlade arbetarrörelsen tar fram ett långsiktigt krisprogram grundat på motion nr 321 godkändes av kongressen.

Däremot avslog kongressen att-satserna.

- att Handels ska verka för att samhällets kapitalinsatser i näringslivet oavvisligen måste kopplas till motsvarande ägarinflytande.
- att vanhävdslagar och tvångsförvaltning tillämpas av staten vid reorganisering av krisföretag samt som motverkan av kapitalflykt, i samråd med facket.

Den förra avslogs med 148 mot 136 och den senare med 137 mot 134, alltså mycket knappt.¹²

Kapitalismen erfor en ekonomisk kris mot slutet av 1970-talet. Det var således betecknande för den radikalering som pågick i Handels att den ville motionärerna möta med ännu kraftfullare åtgärder mot marknadsekonomin än fondförslaget, genom bl.a. att förstatliga affärsbankerna och en hårdare realisationvinstbeskattning.

Det starka stöd som socialiseringssträvandena hade på kongressen representerade en faktiskt opinion. Förbundet hade genomfört ett rådslag där 5000 medlemmar deltagit. 93.7 procent ansåg att Handels skulle arbeta för löntagarfonderna, och då är att märka att många av rådslagsdeltagarna var butiksanställda som inte själva direkt skulle beröras av dem. Över 80 procent ansåg att det viktigaste var att bryta den rådande makt- och ägarkoncentrationen i näringslivet.¹³ Handels hade 150 000 medlemmar 1977.¹⁴

Socialdemokraternas fondförslag

Fackföreningsrörelsen och den politiska arbetarrörelsen var ingalunda eniga i synen på löntagarfonder. Det kom till uttryck i beslutet på socialdemokraternas kongress 1978 då LO gick med på

---

undersökningen om Metall, se not 6. Jmf. Klas Åmarks kommentar "Den starka centraliseringen av arbetsmarknaden har gjort att forskarna haft relativt lätt att behandla problemen på central nivå, medan utvecklingen på förbunds- och branschnivå respektive den lokala nivån mer sällan studerats ingående" i: Klaus Misgeld & Klas Åmark (red) *Arbetsliv och arbetarrörelse. Modern historisk forskning i Sverige*. Stockholm: ARAB, 1991., sid. 42. Och så är det fortfarande.

¹² "Hård debatt om ekonomisk demokrati". i: *Handelsnytt* nr 6 (1 juni) 1981., sid 23. Se i övrigt *Protokoll fört vid Handelsanställdas förbunds 18:e kongress 1981*. Stockholm: Handelsanställdas förbund, 1981.

¹³ "Handels rådslag om framtiden. Förkrossande övervikt för löntagarfonder" i: *Handelsnytt* nr 1 (12 jan.) 1981, sid 14.

¹⁴ Karl-Olof Andersson. *Handels 100 år*. Stockholm: Handelsanställdas förbund, 2005. (stencil)., sid 28.

att låta en arbetsgrupp ånyo utreda frågan inför LO:s och socialdemokraternas kongress 1981. Ordförande blev handels-/finansministern Kjell-Olof Feldt.

Arbetsgruppen godtog LO:s förslag från 1976 men lade till ett nytt krav

– att bidra till ett ökat kollektivt sparande.

Man hävdade att den ekonomiska kris som rådde krävde en kraftig ökning av sparandet för att säkerställa företagens investeringar. Och detta riskkapital skulle tas via höjda ATP-avgifter och skulle slussas via löntagarfonderna in i företagen.¹⁵

Men tilläggsattsatsen hade inget att göra med logiken i LO:s löntagarfondsförslag. Om tanken hos Meidner var att använda övervinsterna – vilka de facto var ett uttaget löneutrymme, som löntagarna inte kunde tillkämpa sig fackligt p.g.a. av den solidariska lönepolitiken – till att genom löntagarfonderna överföra detta kapital till aktieinköp och därmed göra löntagarna till ägare av företagen dvs produktionsmedlen, så var det socialdemokratiska partiets tanke enbart att ytterligare ta av den befintliga lönen, eftersom ATP-avgifter dras från den existerande lönesumman.

Det blev i realiteten denna sista att-sats som blev innehållet i Löntagarfondsförslaget som regeringen Palme drev igenom i riksdagen, just därför att till förslaget hade lagts att löntagarfonderna inte skulle få äga mer än 8 procent av ett företags aktier. Frågan om arbetarnas inflytande i produktionen – den ekonomiska demokratin – var därmed död.¹⁶

Till vänster om (s)

Partierna till vänster om socialdemokratin sa nej till LO:s löntagarfondsförslag.¹⁷ Men det skedde inte utifrån egna förslag eller förslag som skulle radikaliserat det befintliga Löntagarfondsförslaget. Argumenten blev därför omskrivningar av vänsterpartiernas program. Och eftersom det existerande fondförslaget inte var jämförbart med programmen blev argumenten i huvudsak negativa.

Här några av de oftast förekommande argumenten. Löntagarfonderna skulle fördjupa klassarbetet och motverka arbetarklassens kamp mot kapitalet. Relationen vinstens storlek och tillväxten av löntagarfonderna var i realiteten kapitalägarnas och LO-ledningens sätt att bekämpa den lokala lönekampen och strejkbenägenheten. Fackföreningsrörelsen skulle hamna på två stolar, som förtroendevalda men också som kapitalägare. Det är omöjligt att inom marknads-ekonomins ram nå ett inflytande i företagen.¹⁸

¹⁵ *Arbetarrörelsen och löntagarfonderna. Rapport från en arbetsgrupp inom LO och socialdemokraterna*. Ny upplaga, med LO- och SAP-kongressernas beslut. Stockholm: Tiden, 1981.

¹⁶ Se Stefan Sjöberg. *Löntagarfondsfrågan – en hegemonisk vändpunkt. En marxistisk analys*. Uppsala: Sociologiska institutionen / Uppsala universitet, 2003.

¹⁷ Det är Vänsterpartiet kommunisterna (VPK) (numera Vänsterpartiet) och den s.k. 68-vänstern dvs Sveriges kommunistiska parti (SKP), Kommunistiska partiet marxist-leninisterna (revolutionärerna) (KPMLr), Förbundet kommunist (FK) och Socialistiska partiet (SP) (tidigare Kommunistiska arbetarförbundet KAF).

¹⁸ Se t.ex. *Facklig kamp – inga aktier. Nej till löntagarfonder*. Stockholm: Oktoberförlaget, 1978 och *Kan fonderna rädda Sverige? En socialistisk kritik av löntagarfonderna*. Stockholm; Socialistiska partiet, 1982.

För en allmän översyn av vänstern och löntagarfonderna se Christer Lund. *Löntagarfondsdebatt under 1970-talet*. Lund: Lunds universitet / ekonomisk-historiska institutionen, 1979, sid 32-50

VPK som från början var motståndare till fondförslaget kom senare med ett eget förslag. Fonderna skulle ägas av staten men förvaltas av fackföreningarna.¹⁹

Vad representerade löntagarfonderna?

* Löntagarfonderna var höjdpunkten för utvecklingen i Sverige, som inträdde efter det andra världskriget, och som i hela Västeuropa inledde ett välfärdsuppbygge. Fondförslaget hade således historiskt bestämda förutsättningar.

– Marshallhjälpen som snabbade på det europeiska återuppbygget och som innebar att Sverige som icke-krigförande nation vid krigsslutet hade en intakt industri, som kunde börja exportera.

– Fackföreningsrörelsen, som trots det demokratiska underskottet p.g.a centraliseringen, blev den ideologiska motorn i välfärdsuppbygget.

Det var främst dessa två faktorer som möjliggjorde att den förkrigstida klasskompromissen (Saltsjöbadsavtalet) – väl att märka även innebar en eftergift från kapitalägarna – fick den betydelse den fick.²⁰

* Löntagarfonderna kom att blottlägga de två underliggande huvudriktningarna som finns i arbetarrörelsen. Å ena sidan den som har sin tyngdpunkt i rörelsen och som strävar efter att lösa motsättningen mellan arbete och kapital. Det var denna demokratiska socialism som kom till uttryck i LO:s löntagarfondförslag. Å andra sidan dess motpart, som manifesterade sig i (s), som var både en politisk position (att främst lösa frågorna inom statsmaktens ram) som en s.k. funktionssocialism dvs uppfattningen att kapitalismen ska inskränkas och urholkas men inte upphävas.²¹

* Det är i förhållande till denna realitet som vänsterns (om socialdemokratin) agerande ska bedömas. Den hävdade att den förfäktade arbetarintressen, alltså utan bindningar till andra intressenter. Men vad som utmärkte vänstern som helhet var att den saknade bindningar till den reellt existerande arbetarklassen. Det ses p.g.a

– att den inte såg (eller hade kunskap om) att det politiska skeendet försiggick i ett bestämt historiskt skede där arbetarklassen hade den medvetenhet den hade.

– att just frånvaron av ett krigsdeltagande, inte gav den radikaliserings i Sverige som skedde i Storbritannien, Frankrike m.f. länder där stora basindustrier förstatligades, utan till att det starkt koncentrerade svenska kapitalet lämnades intakt, vilket sen bl.a. yttrade sig i lättheten hos borgarna att enas i sitt fondmotstånd.

¹⁹ *Arbetarrörelsen och fonderna. VPK:s fondförslag*. Stockholm, VPK, 1982.

Se även Carl Henrik Hermansson. *Socialism eller löntagarfonder? Själbestämmande för lönarbetaren eller bara medbestämmande?* Stockholm: VPK, 1977.

²⁰ Se Lars Ekdahl & Alf Johansson. "Den historiska kompromissen som tillfällig maktallians. Perspektiv på arbetarrörelsens kris" i: *Häftet för kritiska studier* (Stockholm) 2/1996.

²¹ Den klassiska utgåvan i svensk tappning är Nils Karleby. *Socialismen inför verkligheten. Studier över socialdemokratisk åskådning och nutidspolitik*. (1926). Efterskrift av Tage Erlander och Björn von Sydow. Stockholm: Tidens förlag, 1976. En sentida version se Anne-Marie Lindgren. "Historien tar aldrig slut. Därför kommer heller inte "den sista striden" eller den definitiva samhällsomvandlingen" i: *Tvärdrag* (Stockholm) nr 3/2005., där hon beskriver "bestämmanderätten" kontra "äganderätten" genom (s)-historien utan att ens nämna löntagarfonderna. <http://www.tankesmedjan.sap.se/artiklar_under.asp?id=30>

För en ingående redogörelse av motsättningen mellan funktionssocialister och demokratiska socialister se Lars Ekdahl. *Mot en tredje väg. En biografi över Rudolf Meidner II. Facklig expert och demokratisk socialist*. Lund: Arkiv, 2005.

– likställde LO och (s)

– inte begrep att de kunde ha ingripit och ytterligare skärpt och konkretiserat Löntagarfonds-
förslagets i en mer antikapitalistisk riktning (som exempelvis skedde inom Handels).²²

Då hade vänstern visat sig sin uppgift vuxen och kunnat vara en av rörelsens ledare. Som
vänstern de facto ställde sig kom den istället att stödja det borgerliga motståndet.²³

* Arbetarklassens nuvarande defensiva läge har väckt tanken på att förnya kraven på löntagar-
fonder.²⁴ Tyvärr är den tanken idag lika felaktig som nej:et till fonderna var på sin tid och av
samma skäl; en frånvaro av en analys av det samhälleliga tillståndet.

Förhållandena karakteriseras idag av globalisering med fri rörlighet för produktionsfaktorer, en
finanspolitik och penningpolitik som anpassats till den. Och sen 1980-talets början har arbets-
givarna sagt upp den tidigare klasskompromissen (som var en förutsättning för Löntagarfonds-
förslagets uppkomst). De ledande exportföretagen vill inte ha några centrala samordnade för-
handlingar utan decentraliserade och individuella löner.²⁵ En ny svensk modell eller klasskom-
promiss kan idag – under massarbetslösheten – enbart ske på arbetsgivarnas villkor. Löntagar-
fondernas fader Rudolf Meidner var entydig här vid lag.²⁶

P.S. Mera realistiskt är att driva kravet på full sysselsättning. En utgångspunkt vore Vänster-
partiets krav att återanställa de 200 000 som blev arbetslösa inom den offentliga sektorn under
1990-talet, som en följd av skatteomläggningen.²⁷

Förslaget är inget kontroversiellt. Irene Wennemo chef för LO:s näringspolitiska enhet, säger
“...kravet ligger inte på något oändligt avstånd från dagens socialdemokratiska linje”.²⁸

Roy Karlsson & Per-Erik Wentus

Roy Karlsson (*1953) är gymnasielärare. Från 1976 till 1987 var han anställd på Volvo Person-
vagnar i Göteborg och aktiv för den Fackliga oppositionen inom Volvo Verkstadsklubb (VVK).

Per-Erik Wentus (*1944) är sjöingenjör och fil.kand. Han var 1978-81 anställd på Volvo Person-
vagnar och aktiv för Facklig opposition inom VVK. Forskar om “1968-vänstern och den fackliga
demokratin”.

---

²² Se not (11)

²³ Nyligen hävdade en av dåtidens 68-vänsterledare att nej:et till löntagarfonderna var politiskt korrekt. Göte Kildén.
“Revolution på svenska? – löntagarfondstriden i backspegeln” i: *Röda Rummet* (Göteborg) nr 4/2005.
<<http://www.rodarummet.org/>>

²⁴ Debatten tog fart med *Vänstern, ägandet och makten. Ett diskussionsunderlag från partistyrelsens makt- och
ägandegrupp*. Stockholm: Vänsterpartiet, 2001. <http://web.telia.com/~u18100049/v_aktuellt.html>

²⁵ Jmf Jonas Pontusson, Peter Swenson. “Varför har arbetsgivarna övergivit den svenska modellen”. i: *Arkiv för
studier i arbetarrörelsens historia* (Stockholm) nr 53-54. För en internationell jämförelse se David Harvey. *A Brief
History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press, 2005., där även utvecklingen i Sverige behandlas

²⁶ Se Rudolf Meidner “Några tankar vid ett seminarium” i: Lennart Erixon (red). *Den svenska...*, sid 218-220. Och
Rudolf Meidner. *Spelet om löntagarfonder*. Stockholm: Atlas, 2005., 154-156

²⁷ Se Daniel Ankarloo. “Vad kostar 200 000 jobb i offentlig sektor?” (05-10-25) och “Visst kan 200 000 nya jobb
finansieras” (05-11-28) i: *Dagens ETC* nätupplaga.

²⁸ “Regeringen hjälpte v” i: *Östran/Nyheter* (Kalmar) 13 jan 2006

Lästips – debatt om löntagarfonderna

[Debatt om löntagarfonder i tidskriften Fjärde Internationalen](#) (artiklar från 1976-79)

Peter Dencik: [Löntagarfonder och arbetarklassen](#) (från tidskriften *Zenit* 1976)

CH Hermansson: [Löntagarfonderna – halshuggning av kapitalismens skugga?](#)